

О ЈАКОВУ ИГЊАТОВИЋУ (ЈАШИ); ЊЕГОВУ ЖИВОТУ, МИШЉЕЊУ И ПИСАЊУ, И ЊЕГОВУ ДОБУ

Радослав Ераковић, *Књиџа о Јакову*, Академска књига – Филозофски факултет, Нови Сад 2015

Књиџа о Јакову наслов је под којим је Радослав Ераковић (1973) објединио седам ауторских есеја посвећених како делу тако и стваралачком лику Јакова Игњатовића (1822–1889), једног од наших најзначајнијих књижевних стваралаца 19. века. Пропраћено ауторовим „Предговором”, те завршено беспрекорном „Хронологијом живота и рада” и прецизно одмереном „Селективном библиографијом” Јакова Игњатовића, ово дело нашу књижевну традицију тумачи кроз ново читање класика, те отвара читалачке перспективе до сада неуочене, ширећи хоризонт очекивања далеко изван самих граница књижевног текста, проналазећи у детаљима тачна и убедљива тумачења која се у досадашњим истраживањима датих тема нису наметала као примарна.

У првом тексту, „О разочараним сентандрејским Електрама”, аутор истражује конфликт патријархалног колективитета и личних тежњи индивидуе кроз синтезу приказа женских ликова у најчитанијем роману Јакова Игњатовића, *Вечийом младожењи*. Откривајући у смрти мајке Шамике Кирића једну нову упоришну тачку и чвориште радње овог дела, кроз нијансирање потенцираног одсуства мушкости и објашњење једнаког одсуства женскости као својеврсне тематско-проблематске парадигме у досадашњим истраживањима, Ераковић са лакоћом успева да одбрани став да јунакињама овога дела, подељеним у три генерације сентандрејских жена, треба у сваком новом читању посветити пажњу једнаку оној коју, и код читалаца, и код истраживача, од Јована Скерлића 1904. до Љубише Јеремића 1987, увек побире *галанџом* Шамика.

У тексту „Васа Решпект и црногорски владика: хроника једног имагинарног пријатељства” детаљно је образложена веза између главног лика овог дела и Петра Петровића Његоша. Почевши од става да је Његошев лик у *Писмима из Италије* Љубомира П. Ненадовића ближи Васи Решпекту него „нефикционалним” протагонистима мемоара Саве Текелије, Проте Матеје Ненадовића и Нићифора Нинковића, те тачно лоцирајући Његоша и као епизодни лик помињан под именом *црногорски владика* у самом по колеричном сентандрејском Гарибалдију названом Игњатовићевом роману, аутор успева да афирмише закључак да је нашој књижевности у овом тренутку потребнији нови роман о Његошу него читава литерарна продукција о никада окончаним унутарнационалним поделама.

„Горки тријумф паланачких аргонаута” наредни је есеј, који кроз обраду приповедака „Једна женидба” и „Пита 1000 форината”, тематизујући пре свега људске слабости као исходишта ауторове имагинације, поништава окошталу симплификацију стваралачког лика Јакова Игњатовића као пуког хроничара нестајућег српства у централноугарској оази. Ликови бескрупулозних медиокритета, којима опскурна социјална мимикрија пружа много веће шансе за успех од поштовања основних моралних и етичких принципа, успела су остварења која проговарају из свог времена и контекста снажно и данас. Кроз портрете модерних антихероја врлог новог света настале у овим делима видимо Јакова Игњатовића и као некога ко уме да обликује ликове на начин који његовом реализму даје посебан печат и способност да буде не само споменик епохе него с правом живо и актуелно књижевно наслеђе.

У есеју „Портрети савременика у *Мемоарима* Јакова Игњатовића”, кроз детаљан преглед дела које није наишло на пријатну рецепцију у време свога настанка и објављивања (1879–1881), Ераковић презентује несумњиву књижевноисторијску и уметничку вредност ове мемоарске прозе. Кроз поглавља о породици, сведочења о националној историји и

портрете српских књижевника од непроцењиве важности, ово дело препоручује се новим читаоцима, уз смернице за разумевање, пре свега, односа „подонавског Одисеја” Јакова Игњатовића и његовог у неколико наврата директно надређеног „блазираног миљеника Хабзбурговаца”, патријарха Јосифа Рајачића. Умешност којом су у овом делу приказани Милован Видаковић, Сима Милутиновић Сарајлија, Бранко Радичевић и, највише од свих, Ђорђе Марковић Кодер, представља вредносни врх мемоарско-прозног остварења прослављеног приповедача, а објашњења у тексту прећутаног дају само још више на значају и снази неоспорном таленту најпознатијег сентандрејског књижевника.

Тачно разумевајући „*Лисма из Елисиума* Јакова Игњатовића као аутопоетичку посланицу” и својеврсно упутство за читање и разумевање самих дела овог аутора, Радослав Ераковић у есеју посвећеном овом скрајнутом литерарном остварењу из 1886. године упућује на важност овде публикованих до сада недовољно истражених Игњатовићевих промишљања о читалачкој публици, књижевној критици и оригиналности као кључном мерилу вредности приликом вредновања стваралаштва сваког писца.

У наредном тексту у овој књизи представљен је „Јаков Игњатовић као тумач *Пере Сеџединца*”, односно дате су „Скице за портрет незадовољног читаоца” ове историјске драме Лазе Костића. Објашњен је наглашено покровитељски однос Јакова Игњатовића према Вићентију Јовановићу (1689–1737), митрополиту београдско-карловачком, са чијом се улогом у историји и њеној књижевној представи Јаков Игњатовић, по свему судећи, поистовећивао, а којег је бранио пишући афирмативан текст о ревизионистичкој књизи Димитрија Руварца (1841–1931), земунског свештеника и млађег брата Илариона Руварца. Четири године након постављања драме на новосадску позорницу, Јаков Игњатовић својим нападом на лик из дела Лазе Костића изазвао је реакцију Мише Димитријевића, са којим је тим поводом ступио у полемику, бранећи, како је то доказао Ераковић, колико митрополита, толико истовремено и себе и своју будућу успомену у српској књижевности, историји и култури.

Представљајући „историју једне књижевно-уредничке самоће”, у тексту „Заноси и пркоси младог Сентандрејца” представљен је детаљан преглед постигнућа Јакова Игњатовића на месту уредника *Лейојиса Мајице српске*, на којем је писац провео период од 28. априла 1854. до 12. априла 1856, са освртом и на његов остали уреднички рад, у карловачком *Веснику* (1848) и београдским *Српским новинама* (1849), те на самом крају и у свом новосадском *Недељном листу* (1879–1882). Уз многобројне успоне и падове у својој уређивачкој и издавачкој делатности, доказано је да и овај сегмент рада Јакова Игњатовића ипак пре свега заслужује пажњу и да свакако има простора за реафирмацију и ревалоризацију његовог доприноса развоју српске књижевне периодике.

Књига Лазе Костића *О Јовану Јовановићу Змају (Змајови); његову љевању, мишљењу и писању, и његову добу* из 1902. године дала је у овом изворном облику свог наслова и све оно што *Књига о Јакову* Радослава Ераковића доноси: мишљење, писање и доба у којем је стварао плодни сентадрејски стваралац, представљено новој генерацији читалаца очима некога ко време и околности настанка свих дела познаје готово као живи сведок тих дешавања. Налазећи у личним и дубоко субјективним искуствима славног сентаддрејског *појетје и адвоката* исходишта стваралачке имагинације овог аутора, у *Књизи о Јакову* аутор успева да пишчев лик представи, како и одредница у наслову књиге каже, убедљиво као *Јакова*, делатног и пре свега промишљеног човека, чиме досадашња тумачења дела и пре свега лика *брудер Јаце* бивају осветљена из угла који нам нуди визуру померену из друштвено-кафанске стварности Српског Војводства у реалан друштвено-историјски контекст оновремене Јужне Угарске. Са пре свега изузетним познавањем до танчина свих појединости стваралаштва и биографије Јакова Игњатовића, из света у којем постоји пре свих легендарни *Јаца*, Радослав Ераковић синтетизовао је правог и стварног Јакова Игњатовића, усмеравајући свако ново читање дела овог аутора на прави пут.

Срђан ОРСИЋ